

taj će mnogo naučiti, ako i ne bude ostao uvjeren o tvrdnjama piščevim, koje imadu mnogo za sebe. Pisac je ove svoje misli iznio i u jednoj sekciji megjunarod. euhar. kongresa u Beču, a sad ih evo iznosi i pred francuski učeni svijet. Recenzije, što smo ih dosele čitali u nekim nje-mačkim časopisima, povoljne su i pune hvale za pisca. Ovima se i mi pridružujemo čestitajući piscu na do-sadanjem uspjehu i zahvaljujući mu, što je bogoslovsku književnost obo-gatio ovim svojim djelom.

Dr. Pazman.

**Heer Joseph Michael: Die
Stammbäume Iesu nach Mat-
thäus und Lukas (Biblische
Studien) Freiburg in Breisgau
1910.**

Poznato je, koliko se raspravljalo od sv. Otaca do danas o genealogiji Gospodinovoj u Mateja i Luke. Sv. Oci tvrde, da su oba evangelista predočili genealogiju Josipovu. Kna-benbauer zastupa isto stanovište. Naš auktor velikom pomnjom obra-gjujući taj temat dokazuje, da Matej navodi genealogiju Josipovu, a Luka Marijinu. Rasprava dijeli se u pet odlomaka. I. Orientirung. II. Quellen-frage. III. Der Stammbaum Mariä nach Lukas. IV. Der Stammbaum Josephs nach Matthäus. V. Die wunderbare Geburt Jesu. Zatim Beilagen i Nach-träge. Dokazujući, da Luka predočuje genealogiju Marijinu, upire se na sv. Ireneja kao na glavnog svjedoka tradicije. Irenej (u libr. adv. haer. 3, c. 32.) postavio pitanje: Zašto Luka izvodi genealogiju uzlazeći od Gos-podina (Isusa) do Adama i koliko je generacija od Adama do Gospodina? Luka je pokazao, da genealogija, ko-ja od porogjenja Gospodina našega do Adama seže, broji 72 generacije, da spajajući svršetak s početkom izrazi, da je Gospodin sâm sve narode, koji se od Adama raspršali, i sve jezike i sav ljudski rod za-jedno s Adamom u svojoj osobi kao u jednoj glavi združio (*ἀνακεφαλαιώσεν*). Zato i Adama samoga zove Apostol typus futuri *ὅς ἐστιν ἄνθρωπος τοῦ μέλλοντος* (Rim 5, 14). Irenej na-stavlja tu misao praveći paralelu iz-megju Eve i Marije kao tipa i an-titipa i govori: Primogenitus enim

mortuorum natus Dominus. Jer prvo-rognjeni od mrtvih (Kol. 1, 18) Gos-podin se rodio i On je u svoje krilo (sinum suum) stare narode primio i preporodio ih za život u Boga, bu-dući je sam početak živih, dočim je Adam postao početak mrtvih. Zato je i Luka početak rodoslovlja kod Gospodina učinio i do Adama ga sveo, da označi, da nisu oni njega (preporodili) nego da je on njih k evangelju života preporodio. Ovo tumačenje Irenej nije sam zamislio, već se osniva na tradiciji i u bit-nosti je pravo izvorno shvatanje Lu-kinoga rodoslovlja.

Po Ireneju je to tipološka slika um-jetničke kompozicije, koju nam Luka predočuje, simetrijski diptihon, na kom se poregjuju dvije glavne osobe. Na jednoj strani Isus, na drugoj Adam, a svezu izmegju njih podržava 70 djedova. Jednako Irenej stavlja uz Adama Evu; uz Spasitelja Bl. Dj. Mariju.

Isus dolazi upravo s Jordana, gdje ga Otac nebeski svečano proglasio Sinom Božjim. Dakle Luka predočuje Isusa kao Šina Božjeg i sad navodi povorku tjelesnih djedova Gospodi-novih sve do Adama, koji je kao neposredni stvor Božji nazvan sinom Božjim: *τοῦ Ἀδάμ, τοῦ Θεοῦ*. Taj Adam, stvoreni sin Božji, na čelu je niza, iz kojega je Isus, Božanski Sin, vječni *λόγος*, po tijelu proizašao.

Irenej nas uvjerava, da je Isus tjelesni život doduše primio od Adama, tjelesnoga praroditelja, no kao du-hovni praroditelj da je Adama i sve svoje djedove za život u Bogu i evangelje života preporodio. Kraj ovog tumačenja starog svjedoka tra-dicije razumijemo, zašto je Luka ge-nealogiju stavio iza krštenja Gospo-dinova i zašto je upotrebio uzlaznu formu.

Isto tako razumijemo, zašto Luka navodi 72 člana u genealogiji. Po starokršćanskoj predodžbi 72 bio je broj svih naroda; Adam, otac svih naroda; Isus, 72. potomak Adamov, ergo Spasitelj svih naroda. Ovdje je predočen Pavlov univerzalizam. Ovdje dolazi i poteškoća, jer samo malo tekstova broji 72 člana; drugi broje 77, 76, 75, 74, 73. Ovu poteškoću uklanja Heer upotrebljavajući Syr-Sin, koji dva imena Matat i Levi briše i tako univerzalni broj Irenejev

73 resp. 72 predočuje, pošto se Josip kao putativni otac Isusov u genealogiji ne broji. Broj članova varira, pošto ga nije Luka izrično fiksirao, kaošto je to učinio Matej u svojoj genealogiji. Isus je sin Marijin, koja se po židovskom običaju u rodoslovju ne navodi, no navodi se njezin otac Heli, ergo sin Helijev. Prema tomu Luka navodi očinsko deblo Marijino.

Zanimljivo je u IV. poglavlju razlaganje, zašto se ne navode tri kralja krvi Ahabove: Ohozija, Joas i Amazija u genealogiji Matejevoj. Izbija nove momente. Pisac drži, da se radi kod njih o službenoj osudi, t. j., da se kod njih upotrebila d a m n a t i o m e m o r i a e ili erasio nominis. Ta je bila običajna u Egipćana, Grka, Rimljana, a bila je i u Židova. Gospodin prijeti se već u Ex. 32, 33.: Qui peccaverit mihi, delebo eum de libro meo (povod poklonstvo zlatnom teletu); u 4 Reg. 21, 13.: delebo Jerusalem sicut deleri solent tabulae et delens vertam et ducam crebrius stylum super faciem eius. U prilogu prvom potvrđuje pisac to sa više primjera.

Lijepo razlaže tumačeći Mat. 1, 16, da je ovdje predočena genealogija Josipova; kao odlučni dokaz navodi čitanje u Syr-Sin (sy³): *Ἰωσήφ ὁ μνηστευθεῖσα παρθένος Μαρίας ἐγέννησεν Ἰησοῦν τὸν λεγόμενον Χριστόν.* (Josephus, cui desponsata erat Maria virgo, genuit Iesum qui appellatur Christus). Heer prevodi i ovo mjesto: Josip, za kojega je bila zaručena djevica Marija, dao je u knjigu rodoslovja (sepher toleotot) upisati kao sina Isusa, koji se zove Mesija. Matej htio je, kako se vidi iz 1, 1. i 17. genealoški i tipološki dokazati, da je Isus Mesija kao sin Davidov. Prema tomu morao je Matej službeno formu nepromijenjenu predočiti odstranivši iz genealogije službeno izbrisana tri descendentia Ahabova i sačuvavši očinstvo Josipovo formulirano od židovskoga poglavarstva.

Židovima bo i pokrštenim Židovima vrijedio je kao genealoški dokaz samo regíster rodoslovni muške descendencije u službeno zajamčenoj i prema tomu jedinoj pravnoj formi.

Matej piše evanđelje za pokrštene Židove, zato hoće da im pre-

doči, da je Isus sin Davidov. A to je mogao samo onda, ako je naveo Josipa, prvoga potomka Davidova, kao službeno priznatog oca Božanskoga djeteta.

Stoga čitanje Syr-Sin (sy³) nije heterodokсно, nego ortodokсно i predočuje najstarije čitanje, dok se još dobro shvatao duh genealogije. Ne nijeće se tim čitanjem, da je Isus po Duhu Svetom začet od Djevice Marije, već se jasno ističe djevičanstvo Marijino dodatkom: *ὁ μνηστευθεῖσα παρθένος Μαρίας.* — „Sed cum addatur: cui desponsata erat Maria virgo et cum in 1 18 seq. clarissime virginitas asseratur, patet genuit impropríe sensu legali accipí, uti alias Joseph etiam pater Iesu vocatur sensu legali“ (Luc. 2, 48)¹.

Dr. Franjo Zagoda.

Elliott Walter C. S. P., *The Life of Jesus Christ, embracing the entire Gospel Narrative, embodying the Teachings and the Miracles of Our Saviour together with the History of His Foundation of the Christian Church.* New-York, The Columbus Press, 1912. U 8°, str. X + 763 + XXV. Stoji samo 1 dollar (= 5 K austr. vijednosti).

To je naslov najnovijeg „Života Isusa Krista“ napisana od čuvenoga bogoslova Elliott-a. I ako su se učenjaci novijeg doba natjecali, tko će jasnije prikazati život Boga-Čovjeka, ipak cijenim, da nijedan nije u tom tako uspio kao glasoviti paviista Elliott. Razlozi su slijedeći: Poznato je, da je izučavanje Palestine silno napredovalo. Palestinografija je — smijemo reći — moderna znanost. Prijašnjim piscima nije bilo moguće okoristiti se svim onim, što danas nama pružaju stečevine te najnovije znanosti. Pokraj napretka u palestinografiji, koraknulo se nešto i u tumačenju sv. Pisma, toga prvoga vrela za život Isusov. Što se pak tiče umnih sposobnosti, koje rese prof. Elli-

¹ Knabenbauer: *Commentarius in evangelium secundum Matthaeum* p. 45.